

Sakk

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 47. szám, 2020. november 20.

A sakkban a világos bábokat vezető játékos 20 módon kezdhet. 8 gyalogja közül bármelyiket eggyel vagy kettővel megtolhatja; ez 16 lehetőség. Két huszárjával két-két helyre léphet, ez még négy lehetséges kezdés, így az első lépés után 20 féle variációt láthatunk a táblán. A sötét ugyanígy 20 féleképp válaszolhat, így az első lépéspár után 400 féle állás lehetséges! További lépések megtétele után a kialakítható állások száma drámai mértékben nő, egy idő után a sakkállások száma sokszorosan meghaladja a ma ismert világegyetemben lévő részecskék számát. Egy ezeréves emberi elmeszülemény egy aspektusban túlszárnyalja az anyagi valóságot. Igaza lehet Salamon Jánosnak (*Részecskeboldogság, ÉS, 2020/45., nov. 6.*), hogy „[h]a az ember egyszerre anyagi és szellemi lény, az csak azért van, mert egy olyan egésznek, a kozmosznak a része, amely maga is ezzel a kettős tulajdonsággal bír”? Ez bizony könnyen lehetséges; modern panteizmusnak nevezhető. Szép gondolat, mint amikor a sakkban áldozatokkal és örökös sakkadással mentjük döntetlenre a veszni látszó partit. A veritas duplex világa előtt Aquinói Szent Tamás így mentette ki a filozófiát a metafizika fojtásából. Az engedelmes szolgálólányt nem kell megölni. Életben tartása éppen a Salamon János által elénk idézett 500 év tudományos diadalmenetével párhuzamos. A kozmosz materiális (mai definícióval élve inkább fizikalista) és szellemi dualizmusának igazolása vagy cáfolata emberi elmével, formális logikával ugyanúgy lehetetlen, mint Isten létének bizonyítása vagy cáfolata. Salamon János dualizmusának megkérdőjelezése ugyanakkor az emberi elmék eddig felhalmozott historikus tapasztalatai alapján nagyon is lehetséges. Nincs nyoma a szellem tevékenységének a kozmosz születésekor, az ősrobbanáskor, az energiaalapú világegyetem tágulásakor, a hidrogén-hélium energiatermelő magfúzió beindulásakor, a magasabb tömegszámú elemeket létrehozó folyamatok létrejöttékor, a galaxisok keletkezésénél és a bolygóképződések folyamatainál sem. Nem látni a kozmoszal egyidős szellem hatását az élet megjelenésekor és az evolúció során sem. A szellem nagy valószínűséggel az emberrel együtt fejlődött ki a Földön, több helyen és több zsákutcába vezető evolúciós folyamat során. Sok-sok ős és kihalt nem ős homo habilis, homo erectus, homo neanderthalensis vagy homo sapiens sapiens fejében lángelme loboghatott, de az erdők és szavannák felgyújtásánál és a megperzselődött állatok (vagy emberek) tetemének felhasználásánál csak lassan jutottak tovább. A homo sapiens sapiens egyeduralma sem egyértelmű, hiszen a genetikai kutatások alapján néhány százalék bennünk él a neandervölgyi ősből; Enkidu, Ézsau, Sámson, Héraklész vagy Aiász legendája is erre utal. Természetesen ez nem cáfolja Salamon János állítását. Elképzelhető, hogy a kozmosz eredetileg már tartalmazta magában mind az anyagot, mind a szellemet. A szellem kicsit lassan bújt elő, de mint tudjuk, nem lehet mindenki tökéletes. Hétköznapi példa, hogy mikor sakkcsapatban játszottam majd' minden héten, és néha nyertem is, akkor első táblásunk, Dely Péter nemzetközi nagymester átfutva játszalapomat és megnézve a visszaállított táblát a maga igazi úriember modorában kapásból megmagyarázta, hogy hol léptem hülyeségeket, és az ellenfelem hol rontott még ennél is többet, és miért is nyerhettem. A győzelmek és az elemzés után igazi *részecskeboldogságot* éreztem. Tudtam, hogy száz játszmából tán csak egyszer verhetném meg Dely Pétert, és ő szintén egyszer Garri Kaszparovot, a kor zseniális világbajnokát. Aztán jött a hír, hogy az emberi szellem alkotása, egy sakkprogram ripityára verte Kaszparovot, de még mindig nem született meg az a program, amely megoldaná a sakk teljes univerzumát, amelyet ember alkotott, és bebizonyítaná, hogyan lehet sötéttel vagy világossal nyerni, esetleg mely út vezet a biztos döntetlenhez. „Akik szerint az »elme« és a »tudat« egy *nem fizikai* valóságra utaló kifejezések, azok egyben úgy gondolják, hogy az embert esszenciálisan nem fizikai természete teszi emberré” – állítja Salamon János. Nos, én is úgy gondolom, hogy „az embert esszenciálisan nem fizikai természete teszi emberré”, hanem a körötte mozgó társadalom, a család, a

barátok, a sakkcsapat, a zseniális Dely Péter és a felülmúlhatatlannak vélt, de emberi alkotásokkal mégis felülmúlt Garri Kaszparov. Számomra ezek a nagyszerű emberek és társulatok fizikai valóságra utaló kifejezések. Ha Salamon János abban akar hinni, hogy a szellem egyidős a fizikai valósággal, akkor szívemből kívánom neki, hogy higgyen ebben erősen. Az, hogy én nem hiszek ebben, az nem gátol abban, hogy egyetértsünk: „A biológia és a politika végső értelme és célja a kultúra.” A *Hamlet* legalább annyit ér, mint megtudni, milyen a Jupiter közepének kémiai összetétele. A *Hamlet* néha még a királycsel Fisher-védelemféle változatánál is izgalmasabb. Alapos megismerése *részecskeboldogságot* okoz, de megéri a fáradságot.